

УДК 28+322+323.1(560)(049.3)
DOI:[https://doi.org/10.22182/
pr.7112022.16](https://doi.org/10.22182/pr.7112022.16)
Приказ

Душан Чорбић*
*Институт за политичке
студије, Београд*

ISLAM, SECULARISM, AND NATIONALISM IN MODERN TURKEY: WHO IS A TURK?*

Cagaptay, Soner. 2006. *Islam, Secularism, and Nationalism in Modern Turkey: Who is a Turk?* London and New York: Routledge, 162 p.

* dusancorbic@gmail.com

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

У контексту увек актуелних идентитетских преламања у Турској, разматрање фундаменталних обележја турског националног идентитета доприноси бољем и свеобухватнијем разумевању тренутних кретања на политичкој и друштвеној сцени ове земље. Анализирајући специфичну природу турског националног идентитета, америчко-турски политиколог Сонер Џагаптај*** се осврће на околности које су пресудно допринеле његовој савременој артикулацији, посебно се бавећи континуитетом развоја, односно наслеђем османске мисли и њеног утицаја на ток националне конституције. Приказујући процес изградње државе и нације у свој његовој ширини, аутор анализира двоструку, контрадикторну природу националног идентитета обележеног с једне стране исламом, а с друге стране секуларистичко - националистичким идејама које противрече првобитном исламистичком концепту друштва. Контрадикторност процеса долази до изражаја у исцрпном приказу улоге немуслиманских народа у кемалистичкој концепцији турског националног идентитета.

*** Директор турског истраживачког програма у Институту за блискоисточну политику у Вашингтону.

Књига је подељена на осам поглавља која у светлу назначеног разматрају стварање младе турске државе и нације. Сходно томе, у првом поглављу аутор наводи значај континуитета политике третирања другог оличеног у политици милет система која ће постати основа кемалистичке изградње турског националног идентитета. Тиме се одбацује став о потпуном раскиду са османском прошлошћу. Империјално наслеђе је увелико усмеравало наведене пројекте изградње. У складу са тим, аутор даље образлаже утицај религије на националну конституцију и маркирање нетурских муслиманских етничких група подложних за асимилацију, као и оних мањинских група које одступају од дефинисаног концепта турског националног идентитета. Даље, истиче се све већи значај реформисаног, прочишћеног турског језика у процесу конституисања нације услед чега је вршена агресивна кампања искорењивања других, посебно аутохтоних језика. Познавање турског језика постао је неопходан услов за стицање турског држављанства и утапање у доминантан национални корпус.

У трећем поглављу, Џагаптај језгровито и хронолошки прецизно разматра идентитетске контрадикторности чиме

пружа свеобухватан приказ специфичног тока националне изградње. Након дефинисања исламских предуслова идентитетске инклузије, кемализам током тридесетих година маргинализује ислам промовишући секуларни национализам и турску етничку припадност као темељна колективна обележја изражена у преимућуству језичке посебности. Упркос томе, имајући у виду наведене контрадикторности треба нагласити да је и у овом периоду „високог кемализма“ национални идентитет остао инклузиван у погледу добровољне асимилације нетурског муслиманског становништва, али и ексклузиван у погледу немуслиманских етничких групација. Лакоћа и једноставност израза којима аутор проблематизује тематику издвајају ову монографију као адекватан приручник за упознавање са основним елементима кемалистичке политике изградње турског идентитета.

У наставку рада аутор анализира политику натурализације у међуратном периоду наглашавајући улогу ислама као пресудног фактора приликом стицања држављанства. Националност кроз религију се појавила као најчешћи начин стицања

држављанства што је довело до преобраћења великог броја немуслиманског становништва у ислам. У овим случајевима етничка припадност није играла главну улогу већ се као пресудна категорија натурализација узима бивши муслимански милет. Тиме се поново упућује на континуитет развоја. Посебну вредност представљају бројни илустративни примери који поткрепљују тврдње као и конкретни статистички подаци који дају тачан увид у дата кретања.

У петом поглављу Џагаптај прецизно и подробно описује процес демографског инжењеринга са фокусом на досељавање избеглица из некада османских територија и њихово распоређивање на територији нове државе у циљу лакше и брже асимилације. У оквиру тог приказа истиче се наведени парадокс, односно фундаментални принцип кемалистичке имиграционе политике засноване с једне стране на турској етничкој припадности, а са друге на националности кроз религију. Управо је настојање да разложи и објасни тај парадокс важан допринос овог истраживања Сонера Џагаптаја.

Истичући проблеме и изазове изградње нације, аутор прави дубинску анализу курдског проблема лоцирајући

узроке његове кулминације, односно немогућности асимилације Курда. На тај начин се индиректно пружа оквир за разумевање савремених испољавања курдске кризе. Поред курдског питања, Џагаптај се осврће и на статус алевитске заједнице, њену асимилацију и специфичан верски идентитет који је детерминисао њихов положај наредних година. Тако је експликација алевитског проблема, као и у курдском случају, неопходна за разумевање њиховог тренутног статуса у Републици Турској. Индикативни су примери неповерења владе у Анкари према муслиманским мањинама са изграђеном националном свешћу као што су Арапи, Черкези и Албанци као и мере предузете приликом њиховог насељавања на територији младе Републике.

На крају, Џагаптај, илуструјући бројним примерима, исцрпно обрађује однос младе државе према хришћанском и јеврејском становништву. Свеprisутно неповерење, нарочито према Јерменима, аутор приписује околностима из скорије историје. Нарочиту вредност има навођење владиних докумената и преписки државних званичника које показују основне смернице свеукупне кемалистичке политике тог доба. Најзад, потребно је

поменути анализу положаја турских Јевреја у периоду бујања антисемитских идеја на међународној позорници. Имајући у виду шире спољне и унутрашње чиниоце и изазове са којима се кемалистичка Турска суочавала у периоду свог етаблирања, Џагаптај закључује да је неповерење према Јеврејима било мотивисано националистичким и безбедносним разлозима, али никако и антисемитским поривима. Узевши у обзир историју односа два народа током османске ере, ставове турских власти према Јеврејима током Другог светског рата, као и примање одређеног броја немачких Јевреја тридесетих година 20. века, аутор поткрепљује претходну тврдњу.

Из изложеног се примећује да је реч о важној проблематици неопходној за разумевање савремених детерминанти турског политичког система. Реч је о озбиљном истраживању ограниченом на период ране фазе кемализма које дату тематику подробно обрађује користећи релевантну грађу, од којих се издвајају званични документи и извештаји. Кроз навођење конкретних случајева који се помињу у датим владиним извештајима, аутор чини текст ове књиге пријемчивијим и интересантнијим за читаоца. Ова тема поред научног поседује

друштвени значај будући да пружа основу за разумевање савремених идентитетских интернетничких и интраетничких хетерогености турског друштва. Отуда је за ваљану експликацију актуелних политичких и друштвених токова у Турској потребно упознати се са фундаменталним елементима идентитетске политике што ова монографија Сонера Џагаптаја управо омогућава. Сходно томе, свесрдно препоручујем заинтересованим читаоцима и истраживачима ове тематике да дату књигу уврсте у списак обавезне литературе када је реч о ширим друштвено-политичким кретањима у Републици Турској.*

---

* Овај рад је примљен 21. јануара 2022. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. фебруара 2022. године.